

15.2.2021

EOAK/1823/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin**Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pia Wirta****ENNALTA ILMOITTAMATON TARKASTUS 11.3.2020 JA ETÄYHTEYKSIIN TOTEUTETTU ENNALTA ILMOITETTU TARKASTUS 19.11.2020 HOITOKOTI ANNALA OY JA ANNALAKODIT OY****Lopullinen pöytäkirja**

Tarkastuskohde	Hoitokoti Annala Oy Annalakodit Oy Sarvisalontie 14 A ja 14 B, 59800 Kesälahti
Tarkastusajankohta	Ennalta ilmoittamaton tarkastus 11.3.2020 ja etäyhteyksiin toteutettu ennalta ilmoitettu tarkastus 19.11.2020
Osallistujat EOAK:sta	Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaisu Lehtikangas Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pia Wirta Oikeusasiamiehensihteeri Anne Ilkka (19.11.2020)
Osallistujat tarkastuskohteesta	Hoitokoti Annala Oy:n ja Annalakodit Oy:n johtaja toimitusjohtaja toiminnanjohtaja (19.11.2020)
Tarkastuksen tyyppi	OPCAT

1 TARKASTUKSEN TARKOITUS JA KULKU

Apulaisoikeusasiamies Maija Saksinin määräyksestä oikeusasiamiehen kanslian virkamiehet suorittivat tarkastuksen Hoitokoti Annala Oy:hyn ja Annalakodit Oy:hyn. Tarkastuskohteet valikoituivat Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalujen kuntayhtymä Siun Soten alueelta sijaintinsa perusteella. Toimintayksiköt sijaitsevat Kesälahdella, Kiteen kunnassa, joka on yksi Siun Soten reuna-alueista.

Tarkastusten tarkoituksena oli tutustua sosiaalihuollon asiakkaiden saamien palveluiden sisältöön ja laatuun, asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen sekä resurssien riittävyyteen perusoikeuksien turvaamiseksi. Oikeusasiamiehen toimivalta tarkastusten suorittamiseen ilmenee liitteestä 2.

Tarkastus toteutettiin kahdessa osassa, joista ensimmäinen osa toteutettiin ilmoittamatta siitä ennalta toimintayksiköille 11.3.2020, ennen

koronavirusepidemian toteamista Suomessa. Maailman terveysjärjestö WHO julisti koronaviruksen aiheuttaman COVID-19-epidemian pandemiaksi 11.3.2020. Oltuaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa valtioneuvosto totesi 16.3.2020 Suomessa vallitsevan poikkeusolot, jotka päättyivät 16.6.2020.

Jatkotarkastus suoritettiin etäyhteyksiä hyödyntäen ilman fyysistä läsnäoloa 19.11.2020. Jatkotarkastuksen tarkoituksena oli kartoittaa sitä, miten koronavirusepidemia oli vaikuttanut toimintayksikköjen toimintaan. Jatkotarkastusta varten pyydettiin toimintayksiköitä toimittamaan etukäteen tarkastusilmoituksesta ilmenevä materiaali (liitteet 3 ja 4).

Jatkotarkastuksen tarkoituksena oli perehtyä koronaviruksen aiheuttamiin toimintaan liittyviin muutoksiin ja niiden vaikutuksiin. Erityisesti pyydettiin selvitystä omaisten vierailuihin liittyvistä mahdollisista rajoituksista, asukkaiden suojaamisesta koronavirustaudilta sekä menettelytavoista epäiltäessä tai todettaessa asukkaalla koronavirustauti.

Toimintayksiköiden tarkastuksista on laadittu yksi yhteinen pöytäkirja. Ratkaisun syynä on se, että toimintayksiköt sijoittuvat samaan pihapiiriin, niiden toiminnot ovat samankaltaisia ja toimintayksiköillä on yhteinen toiminnanjohtaja.

Tämän pöytäkirjan luonnos lähetettiin toimintayksiköille tiedoksi mahdollista palautetta varten.

2 YHTEYDENOTTOOPYYNTÖ ASUKKAIDEN OMAISILLE JA LÄHEISILLE

Koronaviruksen vaikutusten selvittämiseksi pyydettiin toimintayksiköitä toimittamaan tulevasta 19.11.2020 suoritettavasta etätarkastuksesta kertova kirje asukkaille, asukkaiden omaisille ja läheisille sekä henkilökunnalle toimintayksikköjen omia viestintäkanavia käyttäen.

Asukkaiden omaisille ja läheisille osoitetussa yhteydenottopyynnössä todettiin, että tarkastus suoritetaan apulaisoikeusasiamiehen määräyksestä.

Tarkastuksen aikana tarkastajille kerrottiin, että kyseinen sanamuoto oli aiheuttanut omaisissa ja läheisissä hämmennystä tarkastuksen perusteesta ja sen tarkoituksesta. Huolta kannettiin muun muassa siitä, ollaanko toimintayksikköä lakkauttamassa.

Omaisten yhteydenottoja saatiin yhteensä neljä kappaletta ja työntekijöiden yhteydenottoja 11 kappaletta. Omaisilta saatu palaute oli pääasiassa hyvin positiivista.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 5 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. (Lisätietoa liitteessä 2).

Edellä mainitun pykälän 2 momentin mukaan tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin

tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Apulaisoikeusasiamies piti myönteisenä sitä, että toimintayksiköt mahdollistivat työntekijöiden yhteydenotot, työntekijöiden niin halutessa, työajan puitteissa.

3 TARKASTUSKOHTTEIDEN KUVAUS

Toimintayksiköt sijaitsevat Kiteen kunnan Kesälahdessa maaseutu- maisessa ympäristössä noin 2,5 kilometrin päässä kuntakeskuksesta. Toimintayksiköt toimivat samassa pihapiirissä ja molemmilla toimintayksiköillä on yhteinen toiminnanjohtaja. Molemmat toimintayksiköt tuottavat tehostettua palveluasumista. Asiakasprofiilien osalta ei toimintayksiköiden osalta ole muita eroja kuin että Annalakotien asukkaissa on enemmän saattohoidossa olevia asukkaita. Asukkaat tulevat toimintayksikköihin joko Siun Soten maksusitoumuksella, palvelusetelillä tai itsemaksavana asiakkaana.

Hoitokoti Annala Oy:ssä on paikkoja 14 asukkaalle. Tarkastushetkellä 19.11. asukkaita oli yhteensä 12, sillä yksi paikka oli tyhjänä ja yksi asukas oli kuntoutumisjaksolla. Hoitokodissa asuu myös kissa.

Annalakodit Oy:ssä on paikkoja 18 asukkaalle. Tarkastushetkellä 19.11. hoitokodin kaikki asukaspaikat olivat käytössä.

Asukkaat ovat eläkeikäisiä, ikäjakauman ollessa noin 68-vuotiaasta yli 90-vuotiaaseen. Suurin osa asukkaista on muistisairaita ja enemmistö heistä on naisia.

Uuden asukkaan saapuessa toimintayksikköön hänelle laaditaan hoito- ja palvelusuunnitelma, jonka laadinnassa on mukana asukas kykyjensä mukaan, omainen, omahoitaja ja sairaanhoitaja. Myös Siun Soten edustajalle lähetetään kutsu saapua tilaisuuteen, mutta tois- taiseksi Siun Sotesta ei yleensä ole osallistuttu suunnitelman laadi- taan.

Lisäksi uudelle asukkaalle nimetään omahoitaja. Toimintayksiköillä ei ollut tietoa siitä, onko Siun Sote nimennyt asukkaille sosiaalihoitola- in 42 §:n mukaista omatyöntekijää.

Tarkastushetkellä 11.3. ja 19.11. kaikki asukkaat olivat suomenkielisiä, mutta joukossa oli myös henkilö, joka ei puhunut lainkaan. Jos asukas ei pysty tuottamaan puhetta, kommunikoidaan hänen kanssaan monin eri tavoin, esimerkiksi pyytämällä nostamaan kättä, jos hän haluaa tietyn asian. Tarkastajille kerrottiin, että kyseisen asukkaan kanssa kom- munikoinnissa auttaa myös se, että hän on asunut Hoitokoti Annalassa jo noin viisi vuotta. Toimintayksiköissä kerrottiin olleen venäjänkielisiä asukkaita, jotka ovat puhuneet myös suomea. Toimintayksiköissä ker- rottiin osan henkilökunnasta hallitsevan venäjän kielen.

Hoitokoti Annala muodostuu vanhasta maatilän asuinrakennuksesta ja siihen tehdystä lisärakennuksesta. Toimintayksikön tilat ovat yhdessä

tasossa ja ulko-ovet ovat aina lukossa siten, että asukkaat eivät pääse itsenäisesti poistumaan yksiköstä. Pääsisäänkäynti ei ole esteetön, mutta talon kahdella muulla sivulla oli uloskäynti, jossa oli luiska.

Hoitokoti Annalassa on neljä kahden hengen huonetta, mutta tarkastuksen aikana 11.3. kolmessa kahden hengen huoneessa oli kaksi asukasta. Muut huoneet ovat yhden hengen huoneita. Vain yhdessä kahden hengen huoneessa on oma saniteettitila. Toimintayksikössä on neljä yhteiskäyttöön tarkoitettua inva-varusteista vessaa sekä kaksi suihkutilaa ja sauna. Yhteisiä tiloja yksikössä on kaksi. Kulkeminen yksikössä on esteetöntä ja tilojen käytävillä on tukikaiteet. Yksikön tilat sijaitsevat yhdessä tasossa.

Hoitokoti Annalassa on oma keittiö, jossa valmistetaan Hoitokoti Annalan ja viereisen Annalakodin ateriat.

Annalakodit Oy:ssä asukashuoneet ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yhden hengen huoneita. Kaikissa huoneissa on oma wc ja suihkutila ja kaikki saniteettitilat ovat inva-mitoitettuja. Toimintayksikön kaikki tilat ovat yhdessä tasossa. Toimintayksikössä on myös sauna ja suurempi suihkutila. Yhteisiä tiloja yksikössä on kolme. Yksikön kaikki tilat ovat yhdessä tasossa, tilojen käytävillä on tukikaiteet ja kulkeminen yksikössä on esteetöntä.

Tarkastajien havaintojen mukaan toimintayksiköt olivat siistit ja viihtyisät. Hoitokoti Annalan asukkaat olivat kokoontuneet 11.3. tupaan kuuntelemaan ja osallistumaan paikallisten eläkeläisten johtamaan yhteislaulutilaisuuteen, joka oli käynnissä tarkastuksen alkaessa.

4 HAVAINNOT JA APULAIISOIKEUSASIAMIEHEN KANNANOTOT

Apulaisoikeusasiamies haluaa aluksi tuoda yleisesti esille sen, että tarkastushavainnoissa ja niiden perusteella annetuissa kannanotoissa jäävät usein myönteiset seikat vähemmälle huomiolle. Tehostettuun palveluasumiseen sijoitetaan nykyisin yhä enemmän apua tarvitsevia vanhuksia. Apulaisoikeusasiamies uskoo, että kaikkien tavoitteena on, että yksikössä asuva vanhus saa sen hoivan ja huolenpidon, joka hänelle kuuluu. Laillisuusvalvojan tarkastuskäynneillä laitoksiin ja asumispalveluyksiköihin pyritään tarkastelemaan asioita, joilla on merkitystä haavoittuvassa ihmisryhmässä olevien henkilöiden – kuten vanhusten – oikeuksien toteutumiseen ja kohteluun.

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on merkittävä rooli huonon kohtelun ennaltaehkäisyssä. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitetään erityistä huomiota menettelytapoihin, annettuihin ohjeisiin sekä työntekijöiden osaamiseen ja kuormitukseen.

Tähän pöytäkirjaan on kirjattu asioita, joita tarkastuksella on havaittu tai joista on tarkastuksen aikana keskusteltu. On mahdollista, että tarkastuskohteissa voi olla sellaisia perus- ja ihmisoikeusongelmia, jotka eivät ole tulleet esille tarkastuksen aikana.

4.1 Omavalvontasuunnitelmat

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain (jäljempänä vanhustalvvelulaki, 980/2012) 23 §:n 1 momentin mukaan toimintayksikön johtajan on huolehdittava, että toimintayksikössä järjestetään omavalvonta palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. Omavalvontaa varten on laadittava omavalvontasuunnitelma, joka on pidettävä julkisesti nähtävänä. Suunnitelman toteutumista on seurattava ja palveluja kehitettävä toimintayksikön palveluja saavilta iäkkäiltä henkilöiltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä toimintayksikön henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella.

Tarkastajat kiinnittivät huomiota siihen, että toimintayksikköjen ilmoitustalvveluilla ei ollut omavalvontasuunnitelmaa.

Tarkastajien käyttämät molempien toimintayksikköiden omavalvontasuunnitelmat on 2.11.2019 tulostettu verkkosivuilta <https://www.hoitokotiannala.fi/>.

Omavalvontasuunnitelmaa ei käyty tarkastuksen kuluessa kokonaisuudessaan läpi vaan ainoastaan sillä tarkkuudella, mitä tarkastuksella esille nostetut asia edellyttivät. Omavalvontasuunnitelmaan liittyviä huomioita ja kannanottoja on käsitelty myös kohdissa 4.2 (ilmoitusvelvollisuus huonosta kohtelusta) ja 4.8 (rajoitustoimenpiteet).

Tarkastajille ilmoitettiin, että toimintayksikköjen johto osallistuu joulukuussa 2020 omavalvontasuunnitelmaa ja sen laatimista koskevaan koulutustalvveluuteen.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että omavalvonnan tarkoituksena on, että toimintayksiköissä toteutetaan suunnitelmallista oman toiminnan arviointia ja valvontaa, jolla varmistetaan asiakas- ja potilasturvallisuus sekä palveluiden laatu. Omavalvonnan toteutumista tulee seurata säännöllisesti.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että omavalvontasuunnitelmien tulee olla julkisesti nähtävillä jokaisessa toimintayksikössä. Suunnitelman esilläolo edistää suunnitelman tuntemusta asukkaiden sekä heidän läheistensä ja omaistensa keskuudessa. Esilläolo vaikuttaa myös suunnitelman toteutumisen seurantaan asukkaiden, heidän läheistensä ja henkilökunnan antaman palautteen kautta.

Toimintayksikköiden pöytäkirjaluonnokseen antamassaan palautteessa todettiin, että tarkastajien käytössä olleet omavalvontasuunnitelmat olivat vanhat ja ne olivat valitettavasti jääneet toimintayksikköiden kotisivuille. Omavalvontasuunnitelmia on päivitetty useasti tarkastajien käytössä olleiden versioiden jälkeen. Toimintayksikköiden johto on osallistunut omavalvontasuunnitelmien laadintakoulutukseen ja sen puitteissa omavalvontasuunnitelmat on uusittu ja kaikki apulaisoikeusasiamiehen esittämät kommentit on niissä huomioitu. Lisäksi Siun Soten

valvontapäällikkö on käynyt läpi omavalvontasuunnitelmat ja hyväksynyt ne. Omavalvontasuunnitelmat on laitettu kaikkien saataville ja ovat luettavissa.

4.2 Ilmoitusvelvollisuus

Sosiaalihuoltolain 48 §:ssä säädetään henkilökunnan ilmoitusvelvollisuudesta. Sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajina toimivien henkilöiden on ilmoitettava viipymättä toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän tehtävissään huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä.

Sosiaalihuoltolain 48 §:n 4 momentin mukaan kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 47 §:ssä tarkoitettuun omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

Toimintayksiköiden omavalvontasuunnitelmissa (verkkosivuilta <https://www.hoitokotiannala.fi> käytettävissä olevissa molemmissa omavalvontasuunnitelmissa, viimeisin tulostus 2.11.2020) on todettu, ettei epäasiallista ja loukkaavaa käytöstä sallita. Asukkaan epäasiallinen tai loukkaava kohtelu käydään omavalvontasuunnitelman mukaan esimiehen johdolla työyhteisössä läpi sekä asukkaan/omaisen kanssa ja asiasta informoidaan ylintä johtoa.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että johdon vastuulla on se, että huono kohtelu määritellään mahdollisimman selkeästi (esim. ylläääritys, uhkailu, kovakourainen käsittely, huutaminen, huonoon asentoon sängyssä tai geriatrisessa tuolissa asettaminen, virtsaan, ulosteeseen, märkiin vaatteisiin tai sänkyyn jättäminen) ja henkilökunnalle viestitetään, että se ei ole sallittua ja että siitä on tekijälle seuraamuksia

Apulaisoikeusasiamies korostaa ilmoitusvelvollisuuden tärkeyttä, sillä erityisesti kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat asukkaat eivät yleensä itse pysty tuomaan esille mielipidettään huolenpitonsa tai kohtelunsa laadusta. Tehostetussa palveluasumisen yksikössä asuva muistisairaat vanhuksat ovat haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että omavalvontasuunnitelmassa tulee yksiselitteisesti kuvata, kenelle organisaatiossa tehdään ilmoitus epäkohdasta tai sen uhasta. Johdon tulee varmistaa, että henkilökunta tuntee ilmoitusvelvollisuutensa ja siihen liittyvän menettelyn. Apulaisoikeusasiamies pitää myös tärkeänä, että kielto ilmoittajaan kohdistuvista vastatoimista todetaan suunnitelmassa, jottei asiasta aiheudu epätietoisuutta.

Toimintayksiköiden palautteessa todetaan, että apulaisoikeusasiamiehen esittämä näkemys on huomioitu ja toteutettu omavalvontasuunnitelmissa.

4.3 Lääkäripalvelut

Saadun tiedon mukaan molempien toimintayksiköiden lääkäripalvelut tulevat Siun Soten kautta ja ovat yhteneväiset. Hoitava lääkäri työskentelee Kiteen terveyskeskuksessa, mutta lääkäri ei käy fyysisesti paikalla, vaan on tavoitettavissa puhelimitse. Lääkärinkierto toteutetaan puhelimitse kerran viikossa. Tarvittaessa lääkäriin voidaan ottaa yhteyttä puhelimitse myös muulloin. Mikäli lääkäri ei heti vastaa, soittaa hän takaisin toimintayksikköön.

Tarkastajat tiedustelivat, kuinka usein toimintayksiköissä on ilmennyt tarvetta saada yhteys lääkäriin sovitus viikoittaisen yhteydenoton lisäksi. Tarkastajille kerrottiin, että tilanteet vaihtelevat, mutta yleensä Hoitokoti Annalan puolella on riittänyt keskimäärin yksi kerta viikossa, ja Annalakotien osalta on saattohoitopotilaiden kohdalla välillä soitettu lääkärille useamman kerran viikossa.

Viikonloppuisin sekä ilta- ja yöaikaan yhteyttä otetaan tarvittaessa päivystykseen, joka sijaitsee Joensuussa. Asukas siirretään päivystykseen päivystävän lääkärin niin päättäessä. Joskus yöaikaan ambulanssi on käynyt paikan päällä tarkistamassa tilannetta ja on konsultoinut päivystävää lääkärinä asukkaan mahdollisesta siirrosta sairaalaan tai vaihtoehtoisesti välittänyt lääkärin antamat ohjeet toimintayksikköön. Pääsääntöisesti asukkaat on pystytty hoitamaan toimintayksiköissä. Akuuttien tapaturmien, kuten kaatumisten, yhteydessä soimitaan ambulanssi paikalle.

Saattohoitopotilaita ei lähtökohtaisesti kuljeteta edestakaisin päivystyksen ja toimintayksikön välillä. Lääkärin tehdessä saattohoitopäätöksen hän tekee yleensä myös niin sanotun lupapaikkapäätöksen. Lupapaikkapäätöksellä tarkoitetaan sitä, että potilas saa tulla ilman lääkärin lähetettä ja päivystyskäyntiä vuodeosastolle mihin vuorokaudenaikaan tahansa. Lupapaikkapäätöksiä ei toimintayksiköissä ole ollut tarvetta käyttää, sillä toimintayksiköiden sairaanhoitajilla on nesteytysluvat ja oikeus antaa iv-lääkkeitä (intravenoosilääkitys, laskimonsisäinen antotapa). Lisäksi Siun Soten alueella on toteutettu saattohoitosuunnitelma, jonka perusteella lääkärin tekemät saattohoitopäätökset ilmoitetaan Siun Soteen. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että jos saattohoitopotilaan hoidossa tarvitaan esimerkiksi tietty lääkehoito tai vahvempi lääkitys kivun lievitykseen kuin toimintayksikössä on käytössä, tilataan Siun Sotesta tähän tarkoitukseen varustettu ambulanssi ja asukkaan tarvitsema hoito annetaan toimintayksikössä. Tätä palvelua on saadun tiedon mukaan käytetty Annalakodit Oy:n osalta kerran.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että lääkäripalvelujen järjestäminen vanhustenhuollon palveluasumisessa on kuntien/kuntayhtymien vastuulla. Silloin kun vanhustenhuollon palveluja tuottaa yksityinen toimija,

tulee kunnan/kuntayhtymän sopia lääkäripalvelujen järjestämisestä palveluntuottajan kanssa.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että asiakkaiden terveydenhuoltoon liittyviä asioita hoidetaan pääasiassa puhelimitse konsultoimalla lääkäriä. Tilanne voi olla haasteellinen, jos hoitava lääkäri ei ole tavannut asukasta kertaakaan ennen puhelinkonsultaatiota. Menettelytapa lisää osaltaan myös hoitajien vastuuta asukkaiden hoidossa.

Apulaisoikeusasiamies viittaa potilaan asemasta ja oikeuksista lakiin, (3 §) jonka mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoon ja jokaisella on oikeus terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon. Myös sosiaalihoitolain mukaan asumispalveluja toteutettaessa on huolehdittava siitä, että henkilön saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut. (21 § 5 mom).

Apulaisoikeusasiamies ei pidä pelkästään etäkonsultaationa tuotettuja lääkäripalveluja riittävinä ja viittaa tältä osin myös Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran tekemiin havaintoihin lääkäripalvelujen järjestämisen puutteista vanhustenhuollon palveluasumisessa. Katso tästä tarkemmin <https://www.valvira.fi/-/puutteita-vanhusten-huollon-palveluasumisen-laakaripalvelujen-jarjestamisessa>.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että lääkärin tulisi henkilökohtaisesti tutkia potilas hoidon tarpeen arvioimiseksi silloin, kun potilaan oireilu ei kohtuullisessa ajassa korjaannu lääkärin etäkonsultaation ja sairaanhoitajan antaman hoidon keinoin.

Toimintayksiköiden palautteessa tuotiin esiin, että lääkäripalveluiden toteuttamisen järjestämistapa perustuu terveydenhuollon toimeenpanoon Siun Sotessa.

4.4 Suun terveydenhuolto

Tarkastajien saamien tietojen mukaan Siun Soten hammashoitaja käy toimintayksiköissä yhden tai kaksi kertaa vuodessa tarkastamassa asukkaiden suun terveydentilan. Tarvittaessa asukkaalle varataan aika hammashoitolaan. Asiasta käydyssä keskustelussa ilmeni, että toimintayksiköissä on oma hammashoidosta vastaava työntekijä. Asukkaiden hampaat harjataan joka päivä, vaikka toimenpiteestä ei tehdä kirjauksia Hilikka-potilastietojärjestelmään.

Omaisilta saatujen tietojen mukaan toimintayksiköistä on pyydetty säännöllisesti aika ajoin toimittamaan asukkaalle hammastahnaa ja uusi hammasharja. Tässä yhteydessä omaisia ei pyydetty tarkentamaan sitä, asuvatko heidän omaisensa toimintayksikössä omakustanteisesti vai onko kyseessä kunnan järjestämä palvelu.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää myönteisenä sitä, että toimintayksikköön on nimetty hammashoidon vastaava. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että suun sairaudet voivat aiheuttaa vakavia seurauksia henkilön

terveydelle ja hyvinvoinnille, sillä ne lisäävät riskiä sairastua muihin sairauksiin, kuten sydän- ja hengitystiesairauksiin. Suun sairauksien ehkäisyssä keskeisintä on hampaiden puhdistus.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että hampaiden säännöllinen puhdistaminen on osa jokaisen vanhuksen hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Hoitoon osallistuvan henkilökunnan tulee seurata, että vanhusten suuhygienian toteutuu asianmukaisesti. Hoitohenkilöstön tulee huolehtia ja toteuttaa suuhygienian ja suun terveyden ylläpitoa niiden asiakkaiden kohdalla, jotka eivät siihen itsenäisesti kykene.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että suuhygienian hoitoon liittyvät kirjaukset ovat tehokas ja yksinkertainen tapa seurata asiakkaan suun terveyden toteutumista ja suosittaa kirjaamisten käyttöönottoa. Apulaisoikeusasiamies suosittaa myös kirjaamaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan, onko asukkaalla omat vai tekohampaat ja miten päivittäinen suuhygienian järjestetään.

Apulaisoikeusasiamies piti asianmukaisena, että hammashoitaja käy paikan päällä tarkistamassa asukkaiden suun terveyttä edellyttäen, että tämä tapahtuu riittävän usein. Tältä osin apulaisoikeusasiamies viittaa iäkkäiden asumispalveluihin tehtyihin tarkastuksiin ja tekemiinsä kannanottoihin. Apulaisoikeusasiamies on todennut, että tilanteissa, joissa vanhuksen päivittäinen suunhoito ei onnistu, suuhygienistin käynti kerran vuodessa ei ole riittävää. Samassa yhteydessä hän on myös todennut, että ympärivuorokautisessa hoidossa olevilla muistisairailta vanhuksilla tulisi olla hammaslääkärin tai muun suun terveydenhuollon ammattihenkilön tekemä hoitosuunnitelma, jota hoitohenkilöstö noudattaa. Hoitohenkilöstön tulisi seurata tehdyn suunnitelman toteutumista päivittäin ja tehdä asiasta riittävät kirjaukset. (Esim. tarkastuspöytäkirja 5595/2019, www.oikeusasiamies.fi).

4.5. Ulkoilu ja viriketoiminta

Toimintayksiköiden viikko-ohjelmaan on säännönmukaisesti merkittynä päivittäinen ulkoilu ja viriketoiminta.

Tarkastajille kerrottiin ulkoilujen toteutuneen myös koronaviruksen aikana. Ulkoilu on mahdollista viikko-ohjelmaan merkittyjen ulkoilujen lisäksi myös muina aikoina pääsääntöisesti itsenäisesti sekä omaisten vierailujen yhteydessä.

Molemmissa toimintayksiköissä on katetut terassit ja rakennuksista on liuskat, joita pitkin myös liikuntarajoitteinen asukas voi päästä ulkoilemaan, esimerkiksi avustettuna pyörätuolissa. Annalakodit Oy:llä on käytössä myös aidattu piha-alue.

Tilatuista hoito- ja palvelusuunnitelmista ilmeni, että erään asukkaan tavoitteeksi oli määritelty ulkoilun määrä ylläpitäminen nykyisellä tasolla. Tarkempaa määritystä nykyiselle tasolle ei hoito- ja palvelusuunnitelmasta ilmennyt. Kyseisen asukkaan päivittäismerkinnöissä ei kuitenkaan kahden viikon ajanjaksolta ollut yhtään kirjausta ulkoilusta.

Tarkastajille kerrottiin, että asukas jonka hoito- ja palvelusuunnitelmaan ulkoilu oli kirjattu, oli kieltäytynyt tarjotusta ulkoilusta kyseisenä ajanjaksona. Tämän vuoksi päivittäiskirjauksissa ei ollut merkintöjä ulkoilusta.

Ennen koronavirusepidemiaa toimintayksiköissä järjestettiin monenlaista viriketoimintaa erilaisten tahojen järjestämänä, kuten paikallisten eläkeläisten järjestämiä lauluhetkiä, kummiluokan vierailuja ja Kesälahden kirjaston käyntejä toimintayksiköissä. Koronavirusepidemian jälkeen kaikki ulkopuolisten järjestämä viriketoiminta on karsiutunut pois ja yksiköiden henkilökunta järjestää kaiken viriketoiminnan.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies pitää myönteisenä sitä, että ulkoilu ja viriketoiminta ovat säännöllistä toimintaa, ja että ne sisältyvät toimintayksiköiden viikko-ohjelmaan. Apulaisoikeusasiamies korostaa asukkaiden ulkoilun ja viriketoiminnan tärkeyttä osana hyvää hoitoa.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että riittävän ja säännöllisen ulkoilun järjestäminen tulisi toteuttaa asukkaiden tarpeiden mukaan. Apulaisoikeusasiamies pitää tärkeänä, että myös muistisairaat vanhukset voivat ulkoilla säännöllisesti. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös niihin asiakkaisiin, jotka eivät itsenäisesti kykene liikkumaan tai eivät pysty ilmaisemaan omaan tahtoaan selkeästi. Riittävän ulkoilun huolehtimisessa on kyse perustarpeiden huolehtimisesta ja siten myös ihmisarvon kunnioittamisesta.

Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan, toteutunut ulkoilu ja tarjotusta ulkoilusta kieltäytyminen tulisi merkitä asiakasasiakirjoihin, jotta olisi mahdollista seurata jokaisen asukkaan ulkoilun toteutumista ja reagoida siihen tarvittaessa. Hoito- ja palvelusuunnitelmasta tulisi apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan tarkemmin ilmetä ulkoilun määrällinen tavoite ja tavoitteen toteutumista on seurattava. Jos arvioidaan, että henkilön tarve ulkoiluun on vähentynyt aiemmasta tai vähäisempi kuin muilla asukkailla, tulisi perusteet tähän kirjata selkeästi näkyviin.

4.6 Koronavirustilanne (Covid-19)

Koronaviruspandemian myötä useiden eri toimintayksiköiden käytännöissä on tapahtunut muutoksia, minkä vuoksi apulaisoikeusasiamies halusi saada yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miten koronavirus on vaikuttanut Hoitokoti Annala Oy:n ja Annalakodit Oy:n toimintaan.

Tarkastajien jatkotarkastuksen yhteydessä saamien tietojen mukaan kummassakaan toimintayksikössä ei ole toistaiseksi ollut varmistettuja tartuntoja. Muutamia epäilyjä tartunnoista on vilustumisoreiden vuoksi ollut, ja näille henkilöille on tehty koronatesti. Toimintayksiköistä on silloin otettu yhteyttä Siun Soten koronapäivystykseen, joka on ohjeistanut henkilökuntaa ja järjestänyt näytteenoton. Näytteenotto on järjestynyt paikan päällä toimintayksiköissä siten, että ambulanssi on tullut ottamaan näytteen. Testin tulokset ovat tulleet saadun tiedon mukaan nopeasti.

Tarkastajat tiedustelivat, kuinka on toimittu koronavirusepäilyjen asukkaiden kanssa siihen asti, kunnes testin tulos on saatu. Tarkastajille kerrottiin, että kyseiset asukkaat ovat Siun Soten ohjeistuksen mukaisesti ohjattu omiin huoneisiinsa. Asukkaille on kerrottu tilanteesta ja asukkaiden omaisiin on oltu yhteydessä. Ruokailut on järjestetty asukkaiden huoneisiin ja ruokailussa on käytetty kertakäyttöastioita. Henkilökunta on käyttänyt suojarusteita. Kyseiset asukkaat ovat olleet sairaita, eivätkä he ole sen vuoksi juuri liikkuneet huoneista tai halunneet ulkoilla. Tarkastajille todettiin, että asukkaiden huoneiden ovissa ei ole lukkoja, joten ovia ei ole lukittu. Erilläänolo muista asukkaista on ollut lyhytaikaista ja kestänyt vain siihen saakka, kunnes koronatestin tulos on varmistunut. Negatiivisen testituloksen jälkeen asukkaat ovat saaneet liikkua vapaasti ja ulkoilla vointinsa mukaan.

Toimintayksiköiden työntekijöillä ei ole myöskään toistaiseksi ollut koronavirusta. Itsensä sairaaksi tunteneet työntekijät ovat käyneet koronatestissä ja olleet poissa töistä, kunnes testin tulos on varmentunut ja he ovat parantuneet.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että asukkaan karanteeniin asettaminen on mahdollista tartuntatautilain (60 §:n) mukaan vain virkasuhteisen kunnan tartuntataudeista vastaavan lääkärin tai virkasuhteisen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin päätöksellä. Toimintayksiköistä on saatujen tietojen mukaan koronavirusepäilysten osalta oltu yhteydessä Siun Soten koronapäivystykseen, josta on annettu tarpeellinen ohjaus tilanteessa.

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että karanteeniin asettamisesta tulee olla tartuntatautilain mukaisen virkasuhteisen tartuntataudeista vastaavan lääkärin tekemä päätös. Asukkaan liikkumisen rajoittamisessa on kyse asukkaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, jota on käsitelty tarkemmin kohdassa 4.8.

4.7 Yhteydenpito omaisiin koronavirustilanteessa

Poikkeusolojen alussa kaikki omaisten vierailut, lukuun ottamatta saattohoitopotilaiden omaisten vierailuja, olivat hetken ajan kiellettyjä Siun Soten antamien ohjeiden mukaisesti. Kesästä lähtien vierailut ovat olleet mahdollisia tietyin rajoituksin.

Vierailukäytännöt ovat muuttuneet koronan johdosta siten, että vierailuista tulee ilmoittaa ja sopia etukäteen henkilökunnan kanssa ja vierailijoiden tulee olla terveitä. Vierailijoiden määrä on rajoitettu kahteen henkilöön kerrallaan, mutta tästä on joustettu harkinnan mukaan. Esimerkiksi erään asukkaan 90-vuotissyntymäpäivien johdosta toimintayksikössä sallittiin useamman omaisen yhtäaikainen vierailu. Kesäaikaan tapaamiset pyrittiin järjestämään ulkotiloissa joko ulkoilun merkeissä tai rakennusten katetuilla terasseilla. Tapauskohtaisen harkinnan mukaan sallittiin myös vierailu asukkaan huoneessa.

Vierailijoiden tulee huolehtia käsihygieniastaan ja turvaetäisyydestä ja heillä tulee olla käytössä nenä/suusuojus koko vierailun ajan. Mikäli vierailijoilla ei ole ollut omia suojamia, on suojaimet saanut toimintayksiköistä. Lisäksi toimintayksiköt ovat tarjonneet kenkäsuojat asukkaiden huoneissa tapahtuvia vierailuja varten. Syksystä alkaen vierailut on yleensä järjestetty asukkaiden huoneissa.

Saattohoitoasukkaiden omaisten vierailujen toteutumiseen koronaviiruksella ja poikkeusoloilla ei ole ollut vaikutusta. Kaikki saattohoitoasukkaat ovat yhden hengen huoneissa, joissa myös omaiset ovat voineet halutessaan yöpyä. Yksi omainen on käyttänyt mahdollisuutta hyväkseen ja yöpynyt saattohoidossa olevan omaisen luona.

Toimintayksiköiden johdon sekä henkilöstön ja omaisten yhteydenottojen perusteella suurin osa läheisistä on pitänyt vierailuihin liittyviä menettelytapoja perusteltuina, joskin joitakin poikkeuksiakin on ollut.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että tartuntatautilaissa ei ole erikseen säädetty oikeudesta henkilön perusoikeuksien rajoittamiseen muutoin kuin karanteeni- ja eristämistilanteissa, eikä tartuntatautilain (17 §) nojalla voida antaa sitovia vierailukieltoja asumisyksikköihin.

Apulaisoikeusasiamies viittaa antamaansa ratkaisuun vanhuksiin kohdistuneista rajoituksista koronaepidemian aikana (päätös 3232/2020, www.oikeusasiamies.fi), jossa hän on todennut muun muassa seuraavaa. Sosiaali- ja terveysministeriön kunnille antama ohjeistus (20.3.2020, korjattu 16.4.2020), jonka mukaan tartuntatautilain nojalla voidaan asettaa vierailukieltoja, sallien vain joitain poikkeuksia on ollut virheellistä. Ohjeistus on johtanut siihen, että vierailut on kielletty tai niitä on rajoitettu lainvastaisesti. Ministeriö on myöhemmin muuttanut tiedottamistaan siten, että se on pyrkinyt korostamaan vanhuksia koskevien rajoitusten vapaaehtoisuutta.

Apulaisoikeusasiamies pitää positiivisena, että saattohoidossa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tapaamiset ovat olleet mahdollisia koko koronaepidemian ja poikkeusolojen (16.3.2020 – 16.6.2020) ajan. Apulaisoikeusasiamies pitää asianmukaisena sitä, että omaisten ja läheisten tapaamiset on mahdollistettu ja että tapaamisten toteuttamiseen turvallisesti on aktiivisesti ja yksilöllisesti etsitty keinoja.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että asukkailla tulee olla mahdollisuus ylläpitää suhteitaan omaisiinsa ja läheisiinsä, mutta asukasta tulee myös suojata sairastumiselta. Tämä asettaa omat haasteensa omaisten ja läheisten mahdollisimman turvallisten tapaamisten toteuttamiseksi. Apulaisoikeusasiamies korostaa, ettei yksiköllä ole oikeutta määrätä asukkaita tai heidän omaisiaan noudattamaan rajoituksia, jotka eivät perustu lakiin. Hyvä noudatettu toimintatapa on se, että asukkaille ja heidän läheisilleen annetaan tietoa käytettävissä olevista keinoista tapaamisten toteuttamiseen turvallisesti sekä mahdollisuus toteuttaa keinoja käytännössä. Asukkaille voidaan myös antaa tiedoksi tätä koskevia suosituksia.

4.8 Rajoitustoimenpiteet

Tarkastajille kerrottiin, että toimintayksiköissä on muutamalla asukkaalla käytössä hygienihaalari, korotettavat sängynlaidat ovat käytössä useammalla ja pyörätuolissa istuvalla asukkaalla on y-vyö pyörätuolista putoamisen ja siitä liukumisen estämiseksi. Tarkastuskohteiden ulko-ovet ovat lukossa, sillä molemmissa toimintayksiköissä asuu muistisairaita henkilöitä.

Keskusteltiin rajoitteiden käyttöön liittyvästä päätöksenteosta ja rajoitustoimenpiteiden kestosta. Tarkastajille kerrottiin, että lääkäri tekee päätöksen sängynlaitojen sekä y-vyön käytöstä. Maaliskuussa 2020 suoritetun tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että hygienihaalareiden käytöstä ei ollut lääkärin tekemä päätöstä. Muiden käytössä olevien rajoitusten, sängynlaitojen sekä y-vyön käyttö perustuu lääkärin tekemään päätökseen. Tarkastajille kerrottiin, että maaliskuun tarkastuksen jälkeen myös hygienihaalareiden käytöstä on lääkärin tekemä päätös.

Henkilökunnan yhteydenotoissa jokaiselta tiedusteltiin käytössä olevista rajoitustoimenpiteistä, kuten itsemääräämisoikeuteen tai liikkumiseen liittyvistä rajoitustoimista. Tarkastajat havaitsivat, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suurin osa haastellusta henkilökunnasta tarvitsi konkreettisten välineiden nimeämisen, kuten hygienihaalarin, jotta rajoitustoimenpiteitä koskeva kysymys ymmärrettiin.

Toimintayksiköiden omavalvontasuunnitelmaan sisältyy ohje fyysisten rajoitteiden käytöstä ja sen mukaan muun muassa vanhuspotilaan omaa turvallisuutta vakavasti uhkaavan vaaran torjumiseksi on potilaan liikkumista voitava rajoittaa hänen tahdostaan riippumatta, mutta vain siinä määrin kuin kulloinkin on välttämätöntä. Omavalvontasuunnitelmaan sisältyy ennen rajoittamistoimenpiteisiin ryhtymistä potilaskohtaisen harkinnan tekemistä muista soveltuvista menetelmistä, rajoittamiseen liittyvien haittojen ja hyötyjen punninnasta sekä asukkaan omasta näkemyksen selvittämisestä tai hänen omaisensa, läheisensä tai edustajansa kuulemisesta, mikäli asukas ei itse pysty päättämään hoidostaan.

Lisäksi omavalvontasuunnitelmassa mainitaan, että epäsuoraa rajoittamista voi olla esimerkiksi soittokellon poisottaminen, liikuntavälineen poisottaminen tai vaatteiden piilottaminen tai poisottaminen.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin

kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että rajoitustoimenpiteestä on kysymys silloin, kun toimenpiteellä puututaan vanhuksen perusoikeuksiin, kuten liikkumisvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Perusoikeuden rajoittamisen perusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja rajoituksen tulee olla painavan tarpeen vaatima. Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Tämä tarkoittaa, että rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on välttämätöntä.

Oikeusasiamiehen käytännössä on sosiaali- ja terveydenhuollon osalta korostettu mm. seuraavia näkökohtia:

- Sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin pitkälle kuin mahdollista.
- Rajoitustoimenpidettä saa käyttää vain viimesijaisena keinona.
- Toimenpiteen on oltava eettisesti perusteltavissa ja se on suoritettava henkilön ihmisarvoa kunnioitten.
- Henkilökunnan puute ei oikeuta asiakkaan rajoittamiseen.
- Ennen toimenpidettä on mahdollisuuksien mukaan kuultava asiakasta sekä itsemääräämiskyvyttömän asiakkaan laillista edustajaa tai terveydenhuoltoon liittyvän toimenpiteen osalta hoitoon potilaslain 6 §:n mukaan osallistuvaa omaista.
- Toimenpiteen on perustuttava lääkärin päätökseen, joskin henkilökunta voi kiireellisessä tilanteessa aloittaa sen suorittamisen.
- Toimenpide on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätön.
- Henkilön tilaa on seurattava toimenpiteen luonteen ja henkilön terveydentilan edellyttämällä tavalla.

Perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan rajoitustoimenpiteiden on perustuttava lakiin, joka on riittävän täsmällinen ja sisältää asianmukaiset oikeussuojakeinot. Sosiaalihuollon lainsäädännössä ei ole vanhustenhuollon palveluasumisen asiakkaiden liikkumisvapauden, itsemääräämisoikeuden tai muiden perusoikeuksien rajoittamiseen oikeuttavia säännöksiä. Tartuntatautiin liittyvien rajoitusten osalta on noudatettava tartuntatautilaissa olevia säännöksiä. Asiaan soveltuvaa lainsäädäntöä on koottu tämän pöytäkirjan liitteeksi (liite nro 1).

Myös muissa kuin tartuntatautiin liittyvissä tilanteissa rajoitukset saattavat kuitenkin olla välttämättömiä asukkaiden hoidon ja turvallisuuden varmistamiseksi silloin, kun muut keinot eivät ole riittäviä. Rajoitukset voivat silloin perustua pakkotilaan tai hätävarjeluun, joista säädetään rikoslain 4 luvussa.

Hätävarjelu on sallittu ”välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi”. Pakkotila merkitsee puolestaan sitä, että välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

Pakkotilassa suojataan siis arvokkaana pidettävää etua – kuten henkilön tai muiden henkilöiden terveyttä, turvallisuutta tai ihmisarvoa – joten se edellyttää etujen välistä punnintaa. Vaaran torjumiseksi suoritetun teon on lisäksi oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettava.

Lisäksi oikeusasiamiehen ratkaisuihin on katsottu, että silloinkin kun hätävarjelun tai pakkotilan soveltamisedot ovat olemassa, eräänlaisena lisästandardina on otettava huomioon terveydenhuollon ammattihenkilöstöä ohjaavat normistot. Niistä saattaa johtua lisävaatimuksia teon puolustettavuutta arvioitaessa, kuten vaatimus lääketieteellisesti perustellusta toimenpiteestä ja vaatimus ihmisarvoa loukkaavien toimenpiteiden kiellosta (ns. kaksoisstandardi), ks. dnro 85/2004 (www.oikeusasiamies.fi).

Rajoitus ei siten saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeuteen. Tavoitteena tulee aina olla sellaisen toimintatavan löytäminen, joka mahdollisimman hyvin toteuttaa sekä turvallisuuden että perusoikeuksien vaatimukset. Rajoitustoimenpiteen käyttö tulee lopettaa heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Eräissä tapauksissa rajoitukset voivat myös perustua sosiaalihuollon asiakkaan tai potilaan omaan suostumukseen edellyttäen, että henkilö kykenee ottamaan asiaan kantaa ja suostumus on aito. Henkilö voi milloin tahansa peruuttaa suostumuksensa.

Sen sijaan henkilön omainen ei voi antaa hänen puolestaan suostumusta rajoitustoimenpiteisiin. Potilaan omaista tai läheistä on kuitenkin kuultava silloin, kun potilas ei itse kykene ottamaan kantaa asiaan (ks. myös Valviran ohje Liikkumista rajoittavien turvavälineiden käyttö”, päivitetty 27.1.2020).

Rajoituksen kohteena olevan henkilön tilaa on seurattava toimenpiteen luonteen ja henkilön terveydentilan edellyttämällä tavalla.

Rajoitustoimenpiteen syy, luonne ja kesto sekä arvio sen vaikutuksesta henkilön hoitoon samoin kuin toimenpiteen määränneen lääkärin ja suorittajien nimet on kirjattava (potilasasiakirja-asetus 298/2009, 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakirjoista 254/2005, 4 §).

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että asukkaan ja myös työntekijän oikeusturvan kannalta yksityiskohtaiset kirjaukset ovat tärkeitä, jotta rajoitustoimien lainmukaisuus voidaan jälkikäteen saattaa arvioitavaksi. Kirjaaminen tukee omalta osaltaan työyhteisössä tapahtuvaa rajoitustoimenpiteiden vähentämiseksi tehtävää työtä.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että asumispalveluyksikön asukkailla tulee aina olla mahdollisuus saada yhteys hoitohenkilökuntaan soittokellolla tai muulla vastaavalla tavalla. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että soittokellon tai vastaavan yhteydenottovälineen poisottaminen ei missään olosuhteissa ole hyväksyttävää ja täyttää epäasiallisen kohtelun tunnusmerkistön. Epäasiallista kohtelua on myös liikuntavälineen poisottaminen tai vaatteiden piilottaminen/

poisottaminen. Apulaisoikeusasiamies kehottaa poistamaan kyseiset kuvaukset omavalvontasuunnitelmasta.

Toimintayksiköiden palautteessa todetaan, että apulaisoikeusasiamiehen esittämä näkemys on huomioitu ja virheelliset kuvaukset poistettu omavalvontasuunnitelmista jo aiempien päivitysten myötä.

4.9. Riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi

Hoitokoti Annala Oy:ssä työskentelee 2 sairaanhoitajaa, 4 lähihoitajaa, 3 lähiavustajaa, keittäjä ja toiminnanjohtaja, jonka työajasta 60 % on sairaanhoitajan tehtäviä. Hoitotyötä tekevien työntekijöiden mitoitus on omavalvontasuunnitelman mukaisesti 0,62.

Henkilökuntaa Hoitokoti Annala Oy:ssä on aamuvuorossa 2-3 työntekijää. Sairaanhoitaja työskentelee arkipäivisin jokaisessa aamuvuorossa. Iltavuorossa on 2 työntekijää ja yövuorossa 1 työntekijä.

Annalakodit Oy:ssä työskentelee 2 sairaanhoitajaa, 5 lähihoitajaa, 2 lähiavustajaa, yhteinen keittäjä Hoitokoti Annalan kanssa ja toimitusjohtaja, jonka työajasta 60 % on sairaanhoitajan tehtäviä. Hoitotyötä tekevien työntekijöiden mitoitus on omavalvontasuunnitelman mukaisesti 0,77.

Henkilökuntaa Annalakodit Oy:ssä on aamuvuorossa joko 3 työntekijää tai 2 työntekijää ja niin sanottu välivuorolainen, joka työskentelee klo 10 – 18. Iltavuorossa on 3-2 työntekijää. Jos varsinaisessa iltavuorossa on 2 työntekijää, on sinä päivänä työvuorossa välivuorolainen. Yövuorossa on 1 työntekijä, joka on sairaanhoitaja tai lähihoitaja. Jokaisessa aamuvuorossa työskentelee sairaanhoitaja.

Molemmissa toimintayksiköissä lähiavustajat hoitavat siivouksen, heille erikseen merkittyinä päivinä ja silloin he eivät ole hoitotyö vahvuudessa.

Tarkastajille kerrottiin, että ajanjaksolla 2.11. – 22.11.2020 molemmissa toimintayksiköissä on käynnissä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) henkilömitoituksen toteutumisen seuranta liittyen niin sanotun vanhuspalvelulain (laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista 980/2012) 1.10.2020 voimaan tulleeseen muutokseen henkilömitoituksessa. THL toteuttaa seurannan, jossa kirjataan tehostettujen palveluasumisyksiköiden välittömään ja välilliseen hoitotyöhön kuluva aika. Seurantajakson aikana toteutuneet välittömän asiakastyön tunnit lasketaan yhteen, jotka jaetaan yhden henkilön laskennallisella kolmen viikon työajalla (114,75 h) ja asiakkaiden määrällä. Tarkastajille kerrottiin, että välittömän työn mitoitus 0,5 täyttyi, vaikka kyseiseen ajanjaksoon osui yhden työntekijän pitkä sairausloma.

Tiedusteltaessa toimintayksikköjen suurinta haastetta, tuotiin esille huoli koronaviruksesta ja sen mahdollisesta kulkeutumisesta toimintayksikköön. Tarkastajille todettiin, että sijaisten saanti ei kasvukeskusten ulkopuolella ole ongelmatonta, jos työntekijän sairastuttua tai altistuttua koronavirukseen. Lisäksi tartunnan sattuessa viruksen leviämisen

estäminen tulisi olemaan erittäin haastavaa, sillä toimintayksiköissä on useita aktiivisesti liikkuvia asukkaita ja heidän pysymisensä omassa huoneessaan, jossa saattaa asua myös toinen asukas ja joissa ei ole lukkoja olisi erittäin haastavaa.

Tarkastajien saamien tietojen mukaan toimintayksiköissä on kahden autettavaa asukkaita sekä asukkaita, jotka eivät pysty itse kävelemään. Tiedusteltaessa, kuinka menetellään, jos asukas esimerkiksi yöllä kaatuisi tai tarvittaisiin apua kahden autettavan asukkaan kanssa, tarkastajille kerrottiin, että aluehallintoviraston luvalla toimintayksiköt voivat akuuttitilanteessa käyttää toistensa henkilökuntaa apuna.

Hoitotarvikkeiden, kuten esimerkiksi vaippojen/inkontinenssisuojien, saannissa tai riittävydessä ei ole havaittu ongelmia. Tarkastajien huomioon tuotiin se, että koronaepidemian myötä suojainten, kuten esimerkiksi vinyylhanskojen ja suu/nenäsuojainten hinnat ovat moninkertaistuneet. Suojaimia kuluu paljon, sillä kaikki työntekijät käyttävät suojaimia koko työajan. Lisääntyneet kustannukset jäivät yrittäjän kannettavaksi.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua (4 §). Vastaavasti vanhuspalvelulain mukaan iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveystalvelujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito. (19 §).

Vanhuspalvelulain 14 §:n mukaan iäkkään henkilön palvelut on sovittava sisällöltään ja määrältään vastaamaan iäkkään henkilön kulloisiakin palvelutarpeita.

Apulaisoikeusasiamies esittää huolensa yöaikaisen henkilökunnan riittävydestä ottaen huomioon asiakkaiden hoitoisuuteen liittyvät seikat, kuten vaeltelevat asukkaat sekä kahden autettavat asukkaat.

5 Toimenpiteet

Tämä tarkastuspöytäkirja lähetetään Hoitokoti Annala Oy:lle ja Annalakodit Oy:lle tiedoksi sekä toimenpiteitä varten. Pöytäkirja lähetetään tiedoksi myös Siun Sotelle.

Apulaisoikeusasiamies kehottaa käsittelemään tarkastuspöytäkirjassa esitetyt havainnot ja apulaisoikeusasiamiehen kannanotot yhdessä toimintayksiköiden henkilökunnan kanssa. Tarkastuspöytäkirja tulisi asettaa myös helposti saavutettavaan paikkaan, esimerkiksi toimintayksikön ilmoitustaululle henkilökunnan sekä asiakkaiden ja heidän omaistensa nähtäville.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Pia Wirta

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

Liitteet:

Sovellettavaa lainsäädäntöä (liite nro 1)

Oikeusasiamiehen toimivalta (nro 2)

Ilmoitus tarkastuksesta 19.11.2020 hoitokoti Annala Oy:hyn ja materiaalipyyntö (nro 3)

Ilmoitus tarkastuksesta 19.11.2020 Annalakodit Oy:hyn ja materiaalipyyntö (nro 4)

LIITE 1:**Sovellettavaa lainsäädäntöä****Suomen Perustuslaki (731/1999)**

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet.

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (197/2002)

Lain 5 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua sekä puolustusvoimien eri yksiköissä ja Suomen sotilaallisessa kriisinhallintaorganisaatiossa seuratakseen varusmiesten ja muiden asepalvelusta suorittavien sekä kriisinhallintahenkilöstön kohtelua.

Lain 5 §:n 2 momentin mukaan tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetuista (vanhuspalvelulaki, 980/2012)

Vanhuspalvelulain 14 §:n 2 momentin mukaan pitkäaikaista hoitoa ja

huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Iäkkäille avio- ja avopuolisoille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Vanhuspalvelulain 19 §:n mukaan iäkkäälle henkilölle tarjottavien sosiaali- ja terveyspalvelujen on oltava laadukkaita ja niiden on turvattava hänelle hyvä hoito ja huolenpito.

Vanhuspalvelulain 21 §:n 2 momentin mukaan toimintaa on johdettava siten, että se tukee laadukasta asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuutta, kuntouttavan työotteen edistämistä, eri viranomaisien ja ammattiryhmien yhteistyötä sekä toimintatapojen kehittämistä.

Vanhuspalvelulain 23 §:n 1 momentin mukaan toimintayksikön johtajan on huolehdittava, että toimintayksikössä järjestetään omavalvonta palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. Omavalvontaa varten on laadittava omavalvontasuunnitelma, joka on pidettävä julkisesti nähtävänä. Suunnitelman toteutuksesta on seurattava ja palveluja kehitettävä toimintayksikön palveluja saavilta iäkkäiltä henkilöiltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä toimintayksikön henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (sosiaalihuollon asiakaslaki, 812/2000)

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltänsä ja kulttuuritaustansa.

Asiakaslain 7 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta.

Asiakaslain 7 §:n 2 momentin mukaan suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa. Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Asiakaslain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja

mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakaslain 8 §:n 2 momentin mukaan asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Asiakaslain 9 §:n 1 momentin mukaan, jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Sosiaalihuoltolain 4 § 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen.

Sosiaalihuoltolain 4 § 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.

Sosiaalihuoltolain 21 § 5 momentti asumispalveluja toteutettaessa on huolehdittava siitä, että henkilön yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja hän saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata.

Sosiaalihuoltolain 48 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajina toimivien henkilöiden on toimittava siten, että asiakkaalle annettavat sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti.

Sosiaalihuoltolain 48 §:n 2 momentin mukaan, edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön on ilmoitettava viipymättä toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän tehtävissään huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle.

Sosiaalihuoltolain 48 §:n 3 momentin mukaan ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä.

Sosiaalihuoltolain 48 §:n 4 momentin mukaan kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 47 §:ssä tarkoitettuun omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

Sosiaalihuoltolain 49 §:n 1 momentin mukaan, edellä 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottaneen henkilön tulee käynnistää toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi. Henkilön on ilmoitettava asiasta salassapitosäännösten estämättä aluehallintovirastolle, jos epäkohtaa tai ilmeisen epäkohdan uhkaa ei korjata viivytyksettä.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki, 785/1992)

Potilaslain 3 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista (potilasasiakirja-asetus, 298/2009)

Potilasasiakirja-asetuksen 12 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin tehtävistä merkinnöistä tulee riittävässä laajuudessa käydä ilmi taudinmäärityksen, valitun hoidon ja tehtyjen hoitoratkaisujen perusteet.

Potilasasiakirja-asetuksen 12 §:n 2 momentin mukaan potilasasiakirjoihin tehtävistä merkinnöistä tulee käydä ilmi, miten hoito on toteutettu, onko hoidon aikana ilmennyt jotakin erityistä ja millaisia hoitoa koskevia ratkaisuja sen kuluessa on tehty. Hoitoon osallistuneet on tarvittaessa kyettävä selvittämään.

Potilasasiakirja-asetuksen 12 §:n 6 momentin mukaan, jos potilaan itsemääräämisoikeutta rajoitetaan mielenterveyslain (1116/1990), päihdehuoltolain (41/1986), tartuntatautilain (583/1986) tai muun lain nojalla, siitä tulee tehdä potilasasiakirjoihin erillinen merkintä, josta käy ilmi toimenpiteen syy, luonne ja kesto sekä arvio sen vaikutuksesta potilaan hoitoon samoin kuin toimenpiteen määränneen lääkärin ja suorittajien nimet.

Laki sosiaalihuollon asiakirjoista (254/2015)

Lain 4 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon ammattihenkilöt sekä muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö ovat velvollisia kirjaamaan

sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot määrämuotoisina asiakirjoina ja tallettamaan ne 5 §:n mukaisesti. (22.4.2016/300)

Lain 5 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkemmat määräykset sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen rakenteista ja asiakasasiakirjoihin merkittävistä tiedoista.

Tartuntatautilaki (1227/2016)

Tartuntatautilain 60 §:n 1 momentin mukaan, jos yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen vaara on ilmeinen eikä taudin leviämistä voida muulla tavoin estää, virkasuhteinen kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi päättää henkilön karanteenista enintään yhden kuukauden ajaksi. Päätös karanteenista voidaan tehdä henkilölle, jonka on todettu tai perustellusti epäilty altistuneen yleisvaaralliselle tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillylle tartuntataudille. (9.7.2020/555)

Tartuntatautilain 60 §:n 2 momentin mukaan virkasuhteinen kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tehdä päätöksen karanteenista myös 1 momentissa tarkoitetun henkilön tahdosta riippumatta.

Rikoslaki (39/1889)

Rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Rikoslain 4 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

LIITE 2:

Oikeusasiamiehen toimivalta

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvonta-elimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifiointin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimittajien esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaat henkilöt.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Oikeusasiamiehestä annetun lain 1 a luvun 11 h §:n mukaan kansalliselle valvontaelimelle tietoja antaneelle ei saa määrätä rangaistusta tai muuta seuraamusta tietojen antamisen perusteella.

LIITE 3

ILMOITUS TARKASTUKSESTA HOITOKOTI ANNALA OY:HYN JA MATERIAALIPYYNTÖ

Tarkastuksen ajankohta

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin määräyksestä oikeusasiamiehen kansliasta on tehty tehostetun palveluasumisen yksikön Hoitokoti Annala Oy:n tarkastus 11.3.2020. Yksikköön tullaan tekemään tähän tarkastukseen liittyvä jatkotarkastus **19.11.2020**.

Tarkastus tehdään hyödyntäen etäyhteyksiä, ilman fyysistä läsnäoloa. Tämän johdosta pyydämme ilmoittamaan yhteyshenkilön käytännön järjestelyjen sopimiseksi. Tarkastuksen toteuttamista varten tarvitsemme tiedon käytettävissä olevista etäyhteyksistä sekä puhelinnumeron, jonka kautta mahdolliset asiakashaastattelut voidaan toteuttaa.

Kiinnitämme huomiota siihen, että avoimia verkkoyhteyksiä käytettäessä ei voida käsitellä salassa pidettäviä tietoja.

Tarkastuksesta tiedottaminen yksikön asukkaille ja henkilökunnalle

Tulevasta tarkastuksesta pyydetään tiedottamaan yksikön asukkaille ja henkilökunnalle.

Asukkaiden omaisille ja läheisille sekä henkilökunnalle pyydetään toimittamaan liitteenä oleva kirje yhteydenottopyynnöstä parhaaksi katsomallanne tavalla omia viestintäkanavianne käyttäen.

Henkilökuntaan kuuluvalla on mahdollisuus halutessaan keskustella tarkastajien kanssa luottamuksellisesti. Tarkastuksella tullaan korostamaan sitä, että tietojen antamisesta tarkastajille ei saa seurata mitään rangaistusta tai kielteisiä seuraamuksia tarkastajien kanssa keskustelleille.

Tarkastukseen liittyvä materiaali

Tarkastukseen liittyvänä materiaalina pyydetään toimittamaan **10.11.2020 mennessä** seuraavat asiakirjat:

- Asiakkaiden lukumäärä
- henkilöstön määrä, virkarakenne ja työvuorojen vahvuus sisältäen tiedon käytettävissä olevasta lääkärin sekä muiden mahdollisten työntekijöiden resurssista
- kolmen hoidossa olevan asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelmat sekä heidän päivittäiskirjauksensa kahdelta viikolta siten, että edellä mainitut tiedot koskevat pisimpään yksikössä asunutta henkilöä, viimeksi sinne tullutta henkilöä ja yhtä henkilöä ajallisesti siltä väliltä.
- Tieto COVID-19-virukseen sairastuneiden ja sille altistuneiden asiakkaiden määrästä
- Mahdollisten COVID-19-virukselle altistuneiden ja siihen sairastuneiden asiakkaiden päivittäiskirjaukset karanteenien ja eristämisten ajalta
- käytössä olevat toimintaohjeet sisältäen korona-aikaan liittyvät ohjeet
- asukkaille ja omaisille mahdollisesti käytössä ollut tiedotemateriaali
- toiminnan tämänhetkiset suurimmat haasteet
- muu mahdollinen materiaali, josta katsotte olevan toimintojen arvioinnissa hyötyä.

Pyydämme toimittamaan etukäteismateriaalin ensisijaisesti sähköisessä muodossa eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kirjaamoon sähköpostiosoitteeseen oikeusasiamies@eduskunta.fi. Jos

selvityksen sisällössä on salassa pidettävää tietoa, tulee sähköposti lähettää eduskunnan turvapostipalvelun kautta osoitteessa <https://turva-posti.eduskunta.fi/> ja vastaanottajaksi tulee merkitä oi-keusasiamies@eduskunta.fi.

Asiakirjat voi myös lähettää postitse eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kirjaamoon. Tällöin pyydetään huolehtimaan, että materiaali on perillä viimeistään 10.11.2020.

Tarkastukseen liittyviin tiedusteluihin vastaa Pia Wirta, p. (09) 432 3380, pia.wirta@eduskunta.fi.

LIITE 4

ILMOITUS TARKASTUKSESTA ANNALAKODIT OY:HYN JA MATERIAALIPYYNTÖ

Tarkastuksen ajankohta

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin määräyksestä oikeusasiamiehen kansliasta on tehty tehostetun palveluasumisen yksikön Annalakodit Oy:n tarkastus 11.3.2020. Yksikköön tullaan tekemään tähän tarkastukseen liittyvä jatkotarkastus **19.11.2020**.

Tarkastus tehdään hyödyntäen etäyhteyksiä, ilman fyysistä läsnäoloa. Tämän johdosta pyydämme ilmoittamaan yhteyshenkilön käytännön järjestelyjen sopimiseksi. Tarkastuksen toteuttamista varten tarvitsemme tiedon käytettävissä olevista etäyhteyksistä sekä puhelinnumeron, jonka kautta mahdolliset asiakashaastattelut voidaan toteuttaa.

Kiinnitämme huomiota siihen, että avoimia verkkoyhteyksiä käytettäessä ei voida käsitellä salassa pidettäviä tietoja.

Tarkastuksesta tiedottaminen yksikön asukkaille ja henkilökunnalle

Tulevasta tarkastuksesta pyydetään tiedottamaan yksikön asukkaille ja henkilökunnalle.

Asukkaiden omaisille ja läheisille sekä henkilökunnalle pyydetään toimittamaan liitteenä oleva kirje yhteydenottopyynnöstä parhaaksi katsomallanne tavalla omia viestintäkanavianne käyttäen.

Henkilökuntaan kuuluvalla on mahdollisuus halutessaan keskustella tarkastajien kanssa luottamuksellisesti. Tarkastuksella tullaan korostamaan sitä, että tietojen antamisesta tarkastajille ei saa seurata mitään rangaistusta tai kielteisiä seuraamuksia tarkastajien kanssa keskustelleille.

Tarkastukseen liittyvä materiaali

Tarkastukseen liittyvänä materiaalina pyydetään toimittamaan **10.11.2020 mennessä** seuraavat asiakirjat:

- Asiakkaiden lukumäärä

- henkilöstön määrä, virkarakenne ja työvuorojen vahvuus sisältäen tiedon käytettävissä olevasta lääkärin sekä muiden mahdollisten työntekijöiden resurssista
- kolmen hoidossa olevan asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelmat sekä heidän päivittäiskirjauksensa kahdelta viikolta siten, että edellä mainitut tiedot koskevat pisimpään yksikössä asunutta henkilöä, viimeksi sinne tullutta henkilöä ja yhtä henkilöä ajallisesti siltä väliltä.
- Tieto COVID-19-virukseen sairastuneiden ja sille altistuneiden asiakkaiden määrästä
- Mahdollisten COVID-19-virukselle altistuneiden ja siihen sairastuneiden asiakkaiden päivittäiskirjaukset karanteenien ja eristämisten ajalta
- käytössä olevat toimintaohjeet sisältäen korona-aikaan liittyvät ohjeet
- asukkaille ja omaisille mahdollisesti käytössä ollut tiedotemateriaali
- toiminnan tämänhetkiset suurimmat haasteet
- muu mahdollinen materiaali, josta katsotte olevan toimintojen arvioinnissa hyötyä.

Pyydämme toimittamaan etukäteismateriaalin ensisijaisesti sähköisessä muodossa eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kirjaamoon sähköpostiosoitteeseen oikeusasiamies@eduskunta.fi.

Jos selvityksen sisällössä on salassa pidettävää tietoa, tulee sähköposti lähettää eduskunnan turvapostipalvelun kautta osoitteessa <https://turvaposti.eduskunta.fi/>. Vastaanottajaksi tulee merkitä oikeusasiamies@eduskunta.fi.

Asiakirjat voi myös lähettää postitse eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kirjaamoon. Tällöin pyydetään huolehtimaan, että materiaali on perillä viimeistään 10.11.2020.

Tarkastukseen liittyviin tiedusteluihin vastaa Pia Wirta, p. (09) 432 3380, pia.wirta@eduskunta.fi.